

7. Савченко О. Я. Професійна компетентність педагога: теоретичний і практичний аспекти. Київ : Педагогічна думка, 2011. 304 с.

8. Софій Н. З. Компетентнісний підхід у професійній підготовці педагогів: український контекст. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2021. № 8. С. 90–97.

9. Сущенко Л. О. Рефлексія у професійній підготовці майбутніх педагогів. *Педагогічний процес: теорія і практика*. 2020. № 2. С. 55–62.

10. Хомич Л. О. Рефлексивна діяльність у структурі професійної готовності майбутнього педагога. *Психолого-педагогічні проблеми освіти дорослих*. 2020. № 2. С. 45–52.

11. Шевченко Г. П. Формування рефлексивної компетентності майбутнього логопеда. *Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови*. 2021. Вип. 18. С. 112–120.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-553-5-94>

КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК СКЛАДОВА ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ МАЙБУТНІХ СПЕЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ

Кашуба Людмила Володимирівна

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри спеціальної освіти

Центральноукраїнський державний університет

імені Володимира Винниченка

м. Кропивницький, Україна

Вальо Жанна Георгіївна

старший викладач кафедри дошкільної та спеціальної освіти

Мукачівський державний університет

м. Мукачево, Україна

Зміни у сучасному українському суспільстві, які пов'язані з гуманізацією освіти, розвитком нового етапу відношення до осіб з відхиленнями у фізичному і психічному розвитку, пошуками шляхів реформування спеціальної освіти, призводять до необхідності підвищення рівня професійної компетентності фахівців корекційно-розвивального навчання.

«Сфера відповідальності спеціаліста корекційно-розвивального навчання не може бути обмежена рамками завдань подолання труднощів у навчанні, але має містити в собі завдання забезпечення успішної соціалізації, збереження й укріплення здоров'я, захисту прав дитини», – зазначає дослідниця С. Маркова.

Якісне розв'язання цих завдань є головним показником діяльності освітніх закладів усіх типів.

Саме професійна компетентність дефектолога як форма виконання ним своєї педагогічної діяльності та його особистісні якості має значний вплив на рівень соціалізації дитини та якісні показники його здоров'я. Компетентність – це є форма виконання педагогом своєї діяльності, яка зумовлена глибокими знаннями явищ, об'єктів і предметів, які він перетворює як досконале володіння змістом своєї праці [3].

В організації освітнього процесу в спеціальних навчальних закладах визначальне місце належить спеціальному педагогу, конкурентоспроможному, компетентному фахівцю, здатному використовувати у роботі необхідні мотиваційно-психологічні чинники, індивідуальний і диференційований підхід, встановити взаєморозуміння й ефективно спілкуватися із дітьми особливих потреб, володіти комунікативною компетентністю.

Саме проблемою комунікативної компетентності опікуються багато вчених. Дослідниками вивчено низку якостей мовлення, що характеризують його не тільки з нормативного, але й комунікативного боку і забезпечують формування мовленнєвої компетенції особистості (Н.Д. Бабич, Л.С. Гавриляк, С.Я. Єрмоленко, М.А. Жовтобрюх, А.П. Коваль, В.Я. Мельничайко, Л.М. Паламар, М.І. Пнтілюк та ін.).

Так, Л. Гавриляк наголошує, що «комунікативна компетентність – це узагальнена комунікативна властивість особистості, що включає розвинуті комунікативні здібності, сформовані уміння і навички міжособистісного спілкування, знання про основні його закономірності та правила. Таким чином, сформована комунікативна компетентність надає можливість фахівцю успішно вступати у різного роду (вербальні та невербальні, усні й письмові) контакти для вирішення комунікативних задач (передачі інформації, ведення переговорів, встановлення та підтримки контактів, інші)» [1, с. 71].

В спеціальній освіті проблема комунікативної компетентності дефектологів розкрита в роботах: С.П. Миронової, Н.Г. Пахомової, В.В. Нечипоренко, В.М. Синьова, Д.І. Шульженко, К.О. Островської, Х.Я. Сайко, Л.В. Кашуби та ін.

Для майбутнього дефектолога важливо знайти підхід до кожного учня, налагодити відносини. Цьому сприятимуть, на наш погляд, добір

завдань професійного характеру, у процесі вирішення яких студенти на практичних заняттях вчать прогнозувати і програмувати мовленнєві ситуації, використовувати вербальні й невербальні засоби спілкування, презентувати власні проекти професійного спрямування, дискутувати та знаходити компроміси. Тому проблема формування комунікативної компетентності у майбутніх фахівців спеціальної освіти є актуальною.

Тому мета нашої статті – окреслити шляхи формування комунікативної компетентності майбутніх дефектологів.

У наукових розвідках комунікативна компетентність розглядається не тільки як сукупність мовних знань, володіння нормами, а й уміння вільно висловлювати власну думку, комунікувати з оточуючими.

Досліджуючи основні компоненти комунікативної компетентності викладача закладу вищої освіти, дослідники [2] виокремлюють вміння демонструвати увагу до партнера з комунікації, самоконтроль; вміння використовувати мовленнєві засоби у відповідності до конкретного функціонального стилю, якого вимагає комунікативна ситуація, та володінням навичками передавати повідомлення за допомогою невербальних засобів комунікації тощо; задавати уточнюючі запитання; формулювати висновки у внутрішньому мовленні; аналізувати невербальні сигнали комунікатора; аналізувати та оцінювати зміст повідомлення важливими факторами, що стимулюють розвиток зворотного зв'язку.

До складу професійної комунікативної компетентності автори відносять комунікативні знання, уміння і навички; комунікативну спрямованість; гуманістичне спілкування; комунікативну креативність, які забезпечують ефективне педагогічне спілкування [3]. Підвищення рівня професійної компетентності спеціального педагога науковці вбачають у вдосконаленні саме комунікативної компетентності.

Досліджуючи фахову літературу та враховуючи досвід роботи, з'ясовано, що комунікативна компетентність формується у процесі вивчення всіх навчальних дисциплін напряму А6 «Спеціальна освіта». Спостереження за спілкуванням здобувачів вищої освіти під час проведення лекційно-практичних занять із дисциплін: «Основи культури мовлення спеціального педагога» (ЦДУ ім. Володимира Винниченка) та «Риторика та культура мовлення логопеда» (МДУ) засвідчило, що студенти вільно обґрунтовують думки, аргументують власну позицію, будують діалогічні висловлювання у ситуаціях, наближених до реальної професійної діяльності. Культура мовлення дефектолога виявляється в його вмінні обрати доречну форму привітання чи прощання, що залежить від психофізичних

особливостей осіб, з якими він перебуває, віку співрозмовників, стосунків із ними, місця події, конкретної ситуації тощо [4].

За будь-яких умов привітання (прощання) має свідчити про повагу до співрозмовників. Саме тому доречним є добір завдань, що вимагають активної комунікації майбутніх фахівців з орієнтацією на певну життєву ситуацію.

Найбільш вживаним у професійній діяльності дефектолога є діалогічне мовлення; багаторазове пояснення виконання завдань (правил, термінів тощо), розгорнуті оцінні судження. Діалогічне мовлення спеціального педагога будуються у вигляді запитань і відповідей. Мовлення супроводжується невербальними засобами, які утворюють в сукупності із вербальними комунікативну поведінку педагога.

На практичних заняттях курсу «Основи культури мовлення спеціального педагога» (ЦДУ) та «Риторика та культура мовлення логопеда» (МДУ) студентам пропонується побудувати діалог із дітьми особливих освітніх потреб, їхніми батьками чи опікунами, виступи на батьківських зборах чи рекомендувати індивідуальні консультації, враховуючи індивідуальну програму розвитку учня тощо [4].

Шляхи вдосконалення мовлення майбутнього фахівця спеціальної освіти вбачаємо у: спостереженні за роботою майстер-класів, вебінарів провідних науковців та методистів галузі в Інтернет-джерелах з метою використання інноваційних технологій; інтернет-ресурсів в спеціальній освіті з отриманням сертифікатів; самоаналізі власного мовлення.

Варто зауважити, що у пам'яті дитини з особливими освітніми потребами після зустрічі з дефектологом залишається не тільки інформація, яку він повідомив на корекційно-розвитковому занятті, а й та атмосфера, якою супроводжувалося їхнє спілкування. Діти зберігають враження від зустрічі з педагогом, пам'ять про його погляд, інтонацію, тональність, мовлення, спосіб реагувати на поведінку його вихованців. Тому рівень майстерності мовленнєвої діяльності спеціального педагога визначається рівнем культури його мовлення і спрямуванням його комунікативної поведінки.

Підсумовуючи висловлене, можна наголосити, що комунікативна компетентність спеціального педагога є складовою його педагогічної майстерності й полягає в умінні встановлювати та підтримувати спілкування зі здобувачами освіти у будь-якій професійній ситуації, доречно використовувати невербальні засоби, дотримуватись норм мовленнєвого етикету. Перспективу подальшого дослідження вбачаємо в розробці системи комунікативних тренінгових завдань, орієнтованих на майбутню фахову діяльність дефектологів.

Література

1. Гавриляк Л.С. Комунікативна компетентність як складова професійної підготовки сучасного фахівця. *ЛОГОС. Мистецтво наукової думки*. № 3. Квітень, 2019. С. 70–73.
2. Кашуба Л. В., Лабенко О. В. Щодо професійної підготовки майбутніх вчителів-логопедів. *Наукові записки. Серія : Філологічні науки*. Випуск 193. Кропивницький : ЦДПУ, 2021. С. 224–230.
3. Нестеренко Л., Кучерова О. Визначення компонентів комунікативної компетентності науково-педагогічних працівників. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2021. Вип 40, том 2. С. 261–266.
4. Риторика та культура мовлення логопеда: практикум для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 016 Спеціальна освіта / укладачі Барна Х. В., Чекан О. І., Кашуба Л. В. Мукачево : МДУ, 2022. 48 с.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-553-5-95>

СИНЕРГІЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ ТВОРЧОСТІ ТА СПЕЦІАЛЬНОЇ ДОШКІЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ У ФОРМУВАННІ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ЗІ СПЕЦІАЛЬНОЇ ОСВІТИ

Козлюк Ольга Андріївна

*кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри дошкільної педагогіки і психології
та спеціальної освіти імені проф. Т. І. Поніманської
Рівненський державний гуманітарний університет
м. Рівне, Україна*

Обґрунтування актуальності проблеми. Сучасна система підготовки майбутніх фахівців зі спеціальної освіти перебуває в динамічному розвитку, що зумовлено запитом суспільства на висококваліфікованих педагогів, здатних до роботи в умовах інклюзивного та спеціального освітнього середовища. Професійна діяльність такого педагога вимагає не лише ґрунтовних теоретичних знань, а й високого рівня педагогічної творчості та майстерності, креативного мислення, уміння приймати нестандартні рішення та гнучко реагувати на освітні потреби дітей з особливими освітніми потребами. Потреба у висококваліфікованих фахівцях зі спеціальної освіти пов'язана також з тим,